

MONUMENTUL

XVII

Partea a 2-a

Simpozionul Internațional

Monumentul – Tradiție și viitor

Ediția a XVII-a, 1-4 octombrie 2015, Iași – Chișinău – Cernăuți

Volum coordonat de

Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter

Editura Doxologia

Iași, 2016

Implicarea Generalului G.A. Dabija în construcția Mausoleului de la Mărăști

Delia Bălăican

Mărăștiul – în memoria colectivă

Bătălia de la Mărăști (iulie 1917) a reprezentat „o victorie decisivă, care în tactică înseamnă aruncarea inamicului înapoi, zdrobirea lui prin desorganizarea unităților sale, făcându-i prizonieri, luându-i material și panicându-l”¹. Strategul acestei confruntări a fost generalul Alexandru Averescu, conducătorul Armatei a II-a române, al cărui gând, după luptă i s-a îndreptat spre cei 4888 de eroi, ofițeri și soldați ce își dăduseră viața în aceste lupte de apărare a pământului strămoșesc².

Hotărât fiind să perpetueze amintirea victoriei, la 24 decembrie 1917 generalul Alexandru Averescu i-a convocat la Bâlca pe toți comandanții de corp de armată, divizii și brigăzi ai Armatei a 2-a, expunându-le propunerile de reclădire a satului Mărăști, zidirea unei biserici, a unei școli și ridicarea unei cripte-mausoleu în care să se adune osemintele ofițerilor și ostașilor români și străini căzuți în luptă. Toți cei prezenți „au aderat cu entuziasm”, „au făgăduit tot sprijinul” acestei idei și au început subscrierile pentru sume de bani. S-a considerat oportună înființarea „Societății Mărăști” care să pună în practică propunerile făcute de generalul Averescu. Din Societate

---

¹ Generalul G.A. Dabija, *Armata română în Războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, Tipografia Lupta, București, 1936, p. 150-151.

² Arhivele Naționale ale României (citată în continuare A.N.R.), *Fond Societatea Mărăști*, Dosar 6, *Dare de seamă a activității Societății Mărăști, de la înființare (1917), la 1 ianuarie 1949*, f. 2.

urmau să facă parte toți ofițerii și ostașii trupelor și serviciilor Armatei române³.

S-a ales un Comitet de conducere, președinte de onoare fiind generalul Alexandru Averescu. Societatea a funcționat pe baza unui Statut aprobat prin Legea Nr. 3139/1920 și a fost recunoscută ca persoană morală și juridică prin legea publicată în Monitorul Oficial Nr. 92/1920⁴. Statutele Societății Mărăști au fost modificate și aprobate prin legea publicată în Monitorul Oficial Nr. 220/1921 și a fost înscrisă în registrul persoanelor juridice de la Tribunalul Ilfov Nr. 23/1929⁵. Sediul Societății și al Comitetului Diriguitor se afla la București⁶.

„Dar de la proiectarea unei chestiuni și până la realizarea ei este desigur o foarte mare deosebire. În cazul Societății Mărăști, grație unei tenacități neobosite a Comitetului, s-a putut trece peste enorme greutăți, în primul rând situația geografică izolată a Mărăștilor, fără cale ferată (60 km de la Focșani și 40 km de la Panciu), cât și mai ales a invidiei și răutății omenеști, care a pus nenumărate și machiavelnice piedici conducătorilor Societății, totuși Comitetul mânat de cel mai înalt devotament și încredere față de opera pioasă și istorică a societății, a depus muncă absolut gratuită, nimeni din Comitet nu a luat vreun ban sub formă de tantieme, opera având un caracter național și de un înalt patriotism”⁷.

În criptele de la Mărăști „doarme somnul de veci și mareșalul Alexandru Averescu, eroul național de la 1916-1918, înconjurat de ofițerii și soldații care și-au jertfit tânăra lor viață pe altarul patriei”⁸. Mausoleul este opera arhitectului Pandelescu Șerbănescu, diplomat al Școlii Superioare de arhitectură din Paris⁹.

---

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, f. 2v.

⁵ *Ibidem*, f. 22, *Statutele Societății Mărăști/ 1932*, art. 2.

⁶ *Ibidem*, art. 3.

⁷ *Ibidem*, f. 2v.

⁸ *Ibidem*, f. 15.

⁹ *Ibidem*.

Generalul G.A. Dabija – Director General al Societății Mărăști (1931-1949)

Generalul G.A. Dabija (Iași, 20 septembrie 1872¹⁰ – București, 1957¹¹) a fost Director General al Societății Mărăști vreme de 18 ani, începând cu data de 28 mai 1931¹² până la 1 ianuarie 1949¹³. Primul Președinte activ al Societății Mărăști fusese generalul Al. Mărgineanu¹⁴.

Când generalul G.A. Dabija a preluat conducerea Societății, pentru a observa situația reală și a pune la punct chestiunile rămase nerezolvate, s-a deplasat la Mărăști, împreună cu o delegație formată din colonelul Niculescu și un alt membru al Comitetului, Furtu- neanu. Acolo au făcut inventarierea averii, au recepționat lucrările executate și au stabilit prioritățile din campania curentă. De aseme- nea, s-au făcut anchete în privința neînțelegerilor între personalul șantierului¹⁵.

În perioada directoratului generalului G.A. Dabija, Consiliul a aprobat noile Statute ale Societății, dovadă a modului de lucru serios, a adaptării activității organizației în funcție de evoluția generală a societății românești, a importanței acordate aspectelor legate de lega- litate.

Scopul înființării Societății se specifica în Capitolul al II-lea, art. 4, litera a): „A perpetua comemorarea acelor zile glorioase ale Neamului, din generație în generație, prin mijloace educative pentru populație și în special pentru tineret”¹⁶. Capitolul al III-lea, art. 5 consemnează categoriile membrilor Societății, care puteau fi: membri fondatori, membri de drept, aderenți și de onoare¹⁷. Fiecare dintre

¹⁰ Biblioteca Academiei Române (citată în continuare B.A.R.), Manuscrise, Fond A 1710, General G.A. Dabija, *Amintiri din cariera militară (1893-1920)*, *Oameni, tipuri, obiceiuri, năravuri și Sisteme de altădată*, f. 440.

¹¹ Arhiva C.N.S.A.S, Dosar I 375530, f. 36.

¹² A.N.R, *op. cit.*, Dosar 30, f. 70.

¹³ *Ibidem*, Dosar 6, f. 5v.

¹⁴ *Ibidem*, Dosar 30, f. 72v.

¹⁵ *Ibidem*, Dosar 6, f. 73, *Proces-Verbalnr.12*, din 2 iulie 1931, încheiat de Comitetul Diriguitor al Societății Mărăști.

¹⁶ *Ibidem*, f. 22, Ședința din 19 iulie 1932.

¹⁷ *Ibidem*, f. 23.

aceste calități au presupus responsabilități financiare, care veneau în sprijinul Societății Mărăști. Între membrii fondatori se numărau „toți ostașii fără deosebire de grad, care au făcut parte din trupele și serviciile Armatei a II-a pe timpul ofensivei de la Mărăști”, conform art. 6¹⁸. În continuare la art. 7 se precizează că membrii de drept sunt „toți ostașii fără deosebire de grad, însumați sau care se vor însuma, în Corpurile și serviciile care au făcut parte organică din Armata a II-a în timpul ofensivei de la Mărăști. Aceștia se vor bucura de acest drept numai pe timpul cât fac parte din aceste unități”¹⁹.

La nivel administrativ, în urma intervenției membrilor Societății Mărăști, satul Mărăști a fost declarat Comună Rurală²⁰.

Nu era prima dată când generalul G.A. Dabija își dedica energia și priceperea memoriei eroilor căzuți în Primul Război Mondial: de la acest gând pornise în scrierea celei mai importante cărți ale sale, *Armata română în Răsboiul mondial (1916-1918)*: „Închin această a mea lucrare memoriei ofițerilor, subofițerilor, caporalilor și soldaților morți pentru Patrie în răsboiul din 1916-1918 prin care s’a realizat idealul național”²¹.

De altfel, el însuși poate fi considerat un erou, deși nu a murit în război, însă pentru activitatea de scriitor militar G.A. Dabija a fost acuzat de instanțele comuniste și arestat la Penitenciarele Jilava și Văcărești, în perioadele 16 iulie 1952²² – 5 februarie 1953²³ și 10 decembrie 1953 – 18 ianuarie 1955²⁴, în ciuda stării precare de

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 78v, *Proces-Verbal nr.18*, din septembrie 1931, încheiat de Comitetul Diriguitor al Societății Mărăști.

²¹ Generalul G.A. Dabija, *Armata română în Răsboiul mondial (1916-1918)*, vol. I, Editura I G. Hertz, București, (1928), p. 1.

²² ACNSAS, Fond Penal, Dosar 76268, f. VII.

²³ ACNSAS, Fond Informativ, Dosar 375530, f. 2.

²⁴ http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=fise_detinuti_politici/fise_detinuti. Conform Arhivei Direcției Generale a Penitenciarelor (astăzi Administrația Națională a Penitenciarelor) publicată on-line de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Fișe matricole penale, pe numele Dabija Gheorghe, născut la Iași, la 20 septembrie

sănătate, când bunurile i-au fost lovite de „indisponibilitate”, iar casa naționalizată. Soția sa Minerva Dabija a avut de înfruntat, de asemenea, după moartea soțului, interogatoriile și detenția comunistă (1959-1960), fiind „condamnată pentru uneltire”²⁵ la aceleași Penitenciare Jilava și Văcărești. Au continuat urmărirea, iar casa i-a fost confiscată²⁶.

Cel mai puțin contestată de regimul comunist, a fost tocmai această activitate legată de Societatea Mărăști. Contextul preluării puterii de către comuniști poate aduce o explicație. Regimul comunist din România a fost unul de ocupație, venit la conducere fără să se fi produs o revoluție, în acest caz substanța și forma comunismului trebuiau să se identifice cu acelea din URSS. Samuel P. Huntington consideră că regimurile comuniste de ocupație, comparativ cu cele revoluționare, au o legitimitate mai scăzută și o stabilitate mai mică. Politologul american atrage atenția asupra legăturii dintre regimurile de ocupație tentate să-și confere o identitate internă și să-și creeze o legitimitate prin apelul la naționalism²⁷. Majoritatea membrilor nomenclaturii nu a perceput în perioada anilor 1940-1950 „dependența colonială” față de URSS și sacrificarea „valorilor politicii naționale” ca un factor negativ, una dintre excepții fiind Lucrețiu Pătrășcanu²⁸. Acestui ansamblu i se mai adaugă o particularitate derivată din relația de prietenie cu dr. Petru Groza, soția sa, Minerva Dabija, copilărend cu acesta²⁹. Se consemna în dosarul Informativ că

1872, de profesie general, cu origine socială mic burgheză, apolitic, reiese acuzația de „uneltire; în calitate de scriitor militar a făcut propagandă contra U.S., pentru continuarea războiului”, conform Codului penal comunist, Art. 209. Aceasta a fost cea mai răspândită încadrare care li s-a aplicat celor condamnați pentru delictul politic.

²⁵ ACNSAS, Fond Informativ, Dosar 375530, f. 36.

²⁶ Idem, Fond Informativ, Dosar 440739, Dabija Minerva, f. 1-3.

²⁷ Samuel P. Huntington, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 290.

²⁸ Stelian Tănase, *Elite și societate, Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948-1965*, Editura Humanitas, București, 1998, pp. 26-27

²⁹ ACNSAS, Fond Informativ, Dosar 375530, f.42, Dosar personal nr.657, întocmit la 11.XI.1949.

în ziua de 12 decembrie 1944 „a fost văzut trecând la braț cu dl. dr. Petru Groza, intrând la Capșa”³⁰. Informările Securității menționează faptul că a fost vizitat (în anul 1948?) de dl. Prim Ministru Petru Groza cu scopul de a discuta în legătură cu Societatea Mărăști al cărui președinte era Dabija Gheorghe³¹. Nu ne hazardăm în speculații referitoare la întâlnire, dar continuarea activității Societății Mărăști putea furniza capital de imagine regimului, prin circumscrierea valorilor și simbolurilor naționale pe care Mausoleul de la Mărăști le transmite. Însemnările nu cuprind mai multe amănunte în chestiune.

G.A. Dabija a luat parte directă în Bătălia de la Mărăști (iulie 1917), în calitate de comandant al Brigăzii a 16-a Infanterie din Corpul IV de Armată și „a dobândind un frumos rezultat, ținând bine pivotul drept al întregii mișcări ofensive”³², ceea ce l-a făcut să aibă „conștiința împăcată”, iar șefii săi, generalii Pătrașcu, Văleanu, Văitoianu, Averescu să își exprime „completa lor mulțumire”. Ca urmare, G.A. Dabija a fost înaintat la gradul de general în ziua de 1 septembrie 1917. A fost decorat cu „Comandoria Coroanei României cu spade și panglică de Virtutea Militară” și notat de către șefii săi în Memoriul calificativ „cum nu se poate mai bine”³³. Caracterizarea reflecta profesionalismul și dedicația sa: „Colonelul Dabija este nu numai un bun ofițer de Stat Major, dar un cunoscător profund al Infanteriei, ceea ce va face din el un excelent comandant de divizie. Am fost prea mulțumit de serviciile sale atât în birou, cât și în exterior, fiind de un fericit exemplu al îndeplinirii datoriei pentru ofițerii de la Cartierul General al Armatei”³⁴.

G.A. Dabija și-a onorat datoria față de eroii țării și prin acceptarea propunerii generalului G. Văleanu de a fi numit Director General al Societății Mărăști, de către Comitetul Diriguitor. Atri-

---

³⁰ *Ibidem*, f. 34.

³¹ *Ibidem*, f.1.

³² B.A.R., *op. cit.*, f. 551.

³³ *Ibidem*, f. 552.

³⁴ Arhivele Militare Pitești, *Fond DCI, Memorii Bătrâni, General G.A. Dabija, Litera D, Curent 27*, f. 4.

buțiile fixate au fost de a conduce și administra Societatea³⁵. Continuând activitatea de refacere a satului distrus în timpul războiului, G.A. Dabija s-a preocupat de funcționarea școlii³⁶ și de urmărirea construcțiilor mausoleului, inclusiv inscripționarea numelor eroilor pe cripte³⁷.

Din dorința de a imprima seriozitate manifestărilor organizate cu scopul strângerii fondurilor necesare șantierului de la Mărășești³⁸, G.A. Dabija preceda serbările din diversele orașe ale țării cu susținerea unor conferințe despre Societatea Mărăști și explicarea scopului acesteia sau pe teme ale istoriei recente. Din anul 1935 până în 1949, G.A. Dabija a ținut 46 de conferințe ilustrate cu proiecții prin care se arătau realizările de la Mărășești. Rezultatul material al acestor conferințe a fost de 488.372 lei, care, adăugați la suma colectată în perioada anterioară, însumau 2.982.347 lei și au revenit Societății. Din această sumă generalul G.A. Dabija nu și-a însușit niciun leu, nici pentru cheltuieli de deplasare (tren, trăsuri, hotel, mâncare) pe care le-a suportat personal, pentru continuarea ideii de a procura fonduri Societății, fără diminuarea veniturilor cu cheltuielile personale³⁹.

„De fapt toți membrii din Comitet nu au luat nimic niciodată și nu primeau absolut nimic: ei erau și au rămas idealști până la urmă, voină să lase generațiilor viitoare urmele unui trecut glorios și măreț. Atâta tot și nimic mai mult⁴⁰”. Darea de seamă consemnează în continuare: „...Comitetul Diriguitor fusese alcătuit în tot timpul de 32 de ani din mulți ofițeri generali superiori, nu numai capabili ca ofițeri, ci și foarte corecți ca oameni, care sub impulsia generalilor Alexandru Averescu, Gh. Văleanu, Arthur Văitoianu, Ion Popovici, Henrich Chihoschi, G. Dabija, Gr. Costache, Manolescu Chiraculea, toți comandanți de mari unități în războiu. Ei se devotaseră cu trup și

---

³⁵ A.N.R., *Fond Societatea Mărăști*, Dosar 30, f. 70.

³⁶ *Ibidem*, f. 71v.

³⁷ *Ibidem*, Dosar 40, f. 93.

³⁸ *Ibidem*, f. 80.

³⁹ *Ibidem*, f. 17v.

⁴⁰ *Ibidem*.

suflet unei opere naționale, fără să fi râvnit la vreun beneficiu, cât de mic material sau moral. Parte din ei au murit, desigur, cu conștiința împăcată, parte din ei trăiesc încă îmbătrâniți, dar satisfăcuți că în urma lor rămâne un monument ce va arăta generațiilor viitoare ceea ce a realizat generația de la 1917. Fie ca cei ce vor urma să fie mânați de același gând bun, să continue, să apere și să repara ceea ce în cursul timpului se degradează prin forța lucrurilor⁴¹.

Societatea Mărăști – realizări în reconstrucția sistematică a satului

Adevărata operă de reconstrucție a început din anul 1919, când obiectivele Societății Mărăști au început să se concretizeze: reparația a 73 de case avariate; construirea a 21 de barăci care au servit drept adăpost pentru locuitorii ale căror case au fost complet distruse în timpul bătăliilor; instalarea unei cărămidării la 1,8 km de sat în lunca Gogoiului; s-au înființat ateliere de lemnărie, fierărie, mecanică, tâmplărie, rotărie, o fabrică de cărămidă presată la Gogoiu. De asemenea, s-a făcut câte un depozit de materiale și alimente în Gara Mărăști și Gogoiu; s-a montat o linie Decauville cu funicular terestru, de la depozitul Gogoiu la fabrica de cărămidă, având legătura cu calea ferată îngustă Tișița, cu care s-au transportat pe șantier în Mărăști toate materialele necesare reconstrucției⁴².

Refacerea sistemului drumurilor a fost o prioritate pentru Comitetul Diriguitor, care a realizat că opera de reconstrucție a Mărăștiului este practic imposibilă fără acesta. În acest plan s-a înscris punerea în funcțiune a șoselei Răcoasa-Mărăști, prin amenajarea pantelor, construirea de poduri, șanțuri, tăiatul malurilor pârâului Alba, rambleuri și șanțuri de scurgeri, pietruirea solidă astfel încât, dacă în perioada anterioară urcarea cu căruța la Mărăști ar fi fost dificilă, după executarea respectivelor lucrări se putea merge ușor cu automobilul și chiar cu autocamioane cu încărcări grele. Pe

---

⁴¹ *Ibidem*, f. 19v.

⁴² *Ibidem*, f. 3.

ambele margini ale șoselei au fost plantați tei, stejari și arțari, căpătând aspectul unei alei⁴³.

Pentru locuitori a fost construită uzina de apă, în valea pârâului Alba, de unde apa se capta cu un debit de 120 m.c. pe oră⁴⁴.

S-a construit și o uzină electrică în mijlocul satului și s-a pus în funcțiune instalația electrică de iluminare a șoselei, a criptelor, școlii și bisericii⁴⁵.

S-a continuat prin construirea a 15 case mari din piatră și cărămidă, compuse din două camere mari, tindă, cerdac, pivniță, chiler, șopron, pățul și latrină. Casele aveau în interior sobe și plită. Familiile celor mai săraci, precum văduve, orfani de război, mutilați au primit gratuit acele case⁴⁶.

S-a construit o școală primară, cu patru clase mari, cu o capacitate de 200 de elevi; avea o sală de conferințe și recepție, cu o suprafață de 100 de m.p., încăperi pentru cancelarie, locuințe pentru învățători, camere pentru personalul de serviciu, dependințe: lavoare sistematice, spălătorii, baie, latrine etc. Școala a fost dotată cu materialele necesare desfășurării procesului de învățământ: bănci de stejar, table, hărți, tablouri etc. În acest cadru a funcționat pentru o perioadă de timp o școală de menaj, cu secții de croitorie, țesătorie, pânzerii și covoare. Participarea la Expoziția din 1928 de la Casa Femeii din București a adus școlii din Mărăști premiul întâi pe țară pentru covoarele lucrate în atelierelor sale⁴⁷.

Generalul G.A. Dabija – implicarea în susținerea Școlii din Mărăști

Generalul G.A. Dabija a considerat școala ca un loc al legăturii între trecut și viitor. A militat pentru educația copiilor satului, mulți dintre ei fiind urmașii eroilor și veteranilor de război. Chestiunea a ajuns să fie tratată la cel mai înalt nivel politic. De modul cum

---

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem*, f. 3v.

evoluau discuțiile în Parlament depindea continuarea sau încetarea activității școlii din sat în vara anului 1931. A apelat la Regina Maria în efortul de a schimba decizia Ministerului Instrucției referitoare la desființarea unui grup de școli, printre care și Școala Mărăști. Regina Maria a fost de acord cu intervenția referitoare la menținerea în buget a școlii, considerată folositoare acelei localități istorice.

De asemenea, Comitetul a decis în chestiunea școlii să se intervină la Ministerul Domeniilor pentru obținerea aprobării construirii noului local, urmând ca arhitectul Șerbănescu să conceapă planurile necesare. Tot pe lângă minister trebuia intervenit ca fondurile Societății Mărăști să fie mutate de la Banca Răcoasa la Banca Populară Mărăști, astfel încât Comitetul să-l aibă la dispoziție pentru construcția școlii. S-a reușit continuarea funcționării „Școlii de meserii de fete” la Mărăști. Personalul profesoral urma să fie plătit de la bugetul de stat, iar pe viitor să fie prevăzute și burse pentru 20 de elevi. Până în luna decembrie 1931 s-a relansat specializarea țesătoriei. Materialele didactice au fost obținute de la Casa Școalelor, Cartea Românească, Librăria Socec și Librăria Hertz.

Participarea la Expoziția din 1928 de la Casa Femeii din București a adus școlii din Mărăști premiul întâi pe țară pentru covoarele lucrate în atelierele sale atrăgând atenția Reginei Maria și a autorităților școlare superioare. Mai mult decât atât, Regina Maria și-a manifestat dorința de a participa la serbările școlare anuale⁴⁸. Școala cea nouă, construită din 1935 urma să poarte numele „Regina Maria”⁴⁹.

Cu ocazia sărbătorilor de iarnă, s-a hotărât amenajarea unui pom de Crăciun și cumpărarea de îmbrăcăminte în valoare de 7500 de lei, pentru orfane. Din totalul acestei sume, 3700 de lei a fost donată de către generalii: Văleanu, Popovici, Dabija, familia Fortunescu, locotenentul Ionescu, colonelul Mureșanu, maiorul Lecca, inginerul Mărculescu.

---

⁴⁸ *Ibidem*, f. 3v.

⁴⁹ *Ibidem*, Dosar 45, f. 208v.

Până când atelierile de croitorie și țesătorie urmau să producă, Societatea Mărăști a aprobat alocarea unei sume de 14 lei pe zi pentru hrana elevilor⁵⁰.

În decembrie 1931 Paul Ruben a propus emiterea unui „timbru al copilului“, care să se vândă în folosul Societății Mărăști, cu ocazia Expoziției Internaționale a Copilului organizată în România⁵¹.

Ansamblul memorial Mărăști

Pentru Administrația Societății Mărăști, în 1929 a fost construit un local propriu, cu gospodărie, iar pentru cazarea Detașamentului de Gardă de la Mărăraști au fost ridicate niște atenanse lângă Școala Regina Maria⁵².

Conform proiectului s-a ridicat o frumoasă biserică în sat. Picturile în stil bizantin, după modelul bisericilor lui Ștefan cel Mare, au fost realizate de către pictorul Ionel Ioanid. În parcul bisericii s-a construit o clopotniță de piatră, înzestrată cu trei clopote de bronz. Ansamblului i s-a adăugat o casă parohială, cu 5 camere, dintre care 2 mobilate de Societate, destinate vizitatorilor Mausoleului⁵³. A fost reparată, apoi reconstruită, biserica din satul Gogoiu⁵⁴.

La intrarea de sud, în satul Mărăști s-a ridicat un arc triumfal din bolovani de piatră, cu porți de stejar sculptate; tot în partea sudică a fost realizată o fântână-monument din piatră, cu o cruce deasupra. Fântâna era prevăzută și cu adăpător pentru vite⁵⁵.

Cimitirul aflat în curtea bisericii din mijlocul satului a fost strămutat în zona sudică, iar pe locul său au fost plantați pomi fructiferi și trandafiri urcători⁵⁶. Prin Societatea Mărăști s-au luat măsurile de îngrijire și amenajare a mormintelor eroilor căzuți în întreaga regiune. La început au fost grupate pe platoul din sudul

---

⁵⁰ *Ibidem*, Dosar 30, f. 88.

⁵¹ *Ibidem*, f. 87v, *Proces-Verbal nr.24*, din 14 decembrie 1931.

⁵² *Ibidem*, f. 4.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

Mărăștilor, apoi au fost strămutate în nord, unde au fost construite criptele-mausoleul cu cele 12 osuare, în care eroii își dorm somnul de veci⁵⁷.

S-a înființat și un Muzeu cu armament din război, fotografii, cu manechine îmbrăcate în uniforme militare românești și străine⁵⁸.

Mausoleul de la Mărășești – cea mai importantă realizare a Societății

„Cea mai frumoasă operă înfăptuită de Societatea Mărăști“ o reprezintă „criptele-mausoleu a căror frumusețe și grandoare nu are egal în țară și, după arătarile cunoscătorilor, ele sunt unele din cele mai frumoase din Europa“, se afirma în *Darea de seamă a activității Societății Mărăști de la înființare (1917) la 1 ianuarie 1949*⁵⁹.

Activitatea Comitetului Dirigitor al Societății Mărăști a avut de înfruntat greutăți de-a lungul timpului, de la colectarea și gestionarea fondurilor, până la dificultățile inerente desfășurării unui șantier de o mare amploare, precum distrugerile provocate de ploi torențiale, cutremurul din 9/10 noiembrie 1940, ori terenul mișcător; s-au adăugat și pagube produse prin furturi⁶⁰. Perioada următoare anului 1940 s-a dovedit a fi plină de neajunsuri, astfel că instalația de apă nu a putut fi repusă în funcțiune, iar la 23 august 1944 localul a fost devastat, aparatura electrică a suferit deteriorări, linia telefonică a fost întreruptă. Pe cât s-a putut, s-a oprit degradarea instalațiilor, unde era cazul au fost organizate licitații pentru recuperarea din pagube sau a fost cerută antreprenorului restituirea sumei aferentă diferitelor lucrări. Furturile au provocat pagube însemnate, după anul 1944 fiind distruse rondurile de flori, cărămida din ziduri, tablele cu inscripțiile istorice de pe șosea, gurile de la canalul

---

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 5.

⁵⁹ Arhivele Naționale ale României (citată în continuare A.N.R.), *Fond Societatea Mărăști*, Dosar 6, *Dare de seamă a activității Societății Mărăști, de la înființare (1917), la 1 ianuarie 1949*, f. 15.

⁶⁰ A.N.R., *op.cit.*, f. 5.

colector, țevi, cabluri, gardurile din dreptul criptelor, scule din magazia de materiale etc⁶¹.

Cea mai importantă misiune a Societății Mărăști a fost de coordonare și definitivare a lucrărilor construcției Mausoleului de la Mărășești dedicat eroilor țării. Aceasta i-a mobilizat pe membrii Consiliului Societății, care, la rândul lor, au activat diverse categorii sociale, de la oameni simpli, până la clasa politică.

Pentru cinstirea memoriei eroilor acelor lupte și pentru speranța într-un viitor luminos, membrii Societății Mărăști au perseverat în ducerea la îndeplinire a planurilor de refacere a zonei și de construire a unui monument reprezentativ.

De la perioadă la perioadă, se impuneau operațiuni noi, în funcție de stadiul construcției, se aduceau completări monumentului față de planul inițial, se lansau în Monitorul Oficial licitații pentru darea în antrepriză a lucrărilor⁶². Se verificau cofragele și fierăria făcută pentru construcțiile de beton armat⁶³; pentru avansarea așteptată se impuneau noi aprobări de plată a devizelor⁶⁴. În anul 1932 nu s-a lucrat nimic la cripte din cauza lipsei fondurilor. S-au luat măsuri de acoperire a lor cu carton gudronat pentru a le feri de intemperii. Disponerea de sumele de bani necesare finalizării ridicării mausoleului a reprezentat o reală problemă a Societății⁶⁵.

Calitatea de membru al Societății impunea plata unor cotizații lunare: „Membrii fondatori și de drept vor plăti o cotizație lunară după cum urmează: a) Ofițerii generali lei 50 lunar, b) Ofițerii superiori lei 20 lunar, c) Ofițerii inferiori lei 10 lunar, d) Reangajații lei 10 lunar, e) Trupa în termen lei 1 lunar”⁶⁶. Însă era nevoie de un efort amplu, susținut.

Documentele Societății Mărăști dovedesc susținerea obiectivelor acesteia de către toate categoriile de militari, dar și de către alte

---

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, Dosar 38, f. 118, aprilie 1927.

⁶³ *Ibidem*, Dosar 45, f. 150, 2 octombrie 1933.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 154, 27 martie 1933.

⁶⁵ *Ibidem*, Dosar 42, f. 31v.

⁶⁶ *Ibidem*.

categorii sociale. Preocuparea față de strângerea de fonduri pentru Societate a avut efecte vizibile în perioada interbelică: de la inițiative legislative, până la imprimarea acestei caracteristici caritabile activităților mondene. Un procent din veniturile spectacolelor, rulării filmelor, seratelor, balurilor era destinat Societății Mărăști⁶⁷.

Eforturile de obținere a banilor au constat în extinderea acestor modalități, iar organizarea de loteriei a fost una dintre posibilități. Generalul Văleanu președintele Societății Mărăști, Generalul G.A. Dabija directorul Societății și avocatul Stracolea au negociat detaliile afacerii cu diverse firme străine de profil și cu autoritățile românești⁶⁸.

În mai 1934, se putea observa că toate lucrările executate la cripte trecuseră cu bine peste iarnă, complet uscate la interior; după verificarea suprafețelor au fost comandate la Casa Vignali-Gambara din București dalele de mozaic necesare pardoselilor. Pentru închiderea ramelor din fier din fața osuarelor s-au solicitat cristal fabricat la N.I.C.O. în București. Se avusese în vedere și efectul optic pe care îl crea, acela de nu se vedea culoarea sau defectele osemintelor prin vitrina amenajată⁶⁹. În luna decembrie 1934 arhitectul P. Șerbănescu și antreprenorul G. Petrescu puteau să raporteze Directorului General G.A. Dabija faptul că terasa fusese complet terminată, având un strat de Asko pentru izolarea termică și contra infiltrațiilor, partea hidrofugă fiind asigurată și de stratul de bitum fluid; se turnaseră, de asemena, treptele din fața monumentului, din ciment alb cu mozaic de marmură, treptele duceau până jos în cripte; treptele din sala de ceremonie la altar, cripta mare și sălile între osuare, tot din mozaic și ciment alb. S-a dispus aducerea de la București a mulajelor pentru monument. În fiecare iarnă, lucrările efectuate erau protejate împotriva înghețului⁷⁰.

Lucrările pentru construirea mausoleului au fost complexe, solicitând în permanență prezența Consiliului Director al Societății

---

⁶⁷ *Ibidem*, Dosar 15.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 71-78.

⁶⁹ *Ibidem*, Dosar 45 f. 174, 26 mai 1934.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 254, 3 ianuarie 1935.

Mărăști. Colaborarea cu arhitectul, supravegherea muncitorilor, organizarea de licitații pentru aducerea materialelor, folosirea eficientă a banilor au fost discutate și rezolvate cu prilejul întâlnirilor periodice ale Consiliului Director, dar mai ales prin deplasările pe șantierul de la Mărăști. Consiliul trebuia să adopte după examinare aprobarea de fonduri pentru diversele operațiuni ale construirii mausoleului. Și cele mai mici detalii era necesar să fie luate în calcul. De exemplu, punerea unui al doilea planșeu de beton armat pentru a feri infiltrațiile de apă în interior, care ar fi dus la distrugerea decorațiunilor executate⁷¹ sau modificarea planului pentru finalizarea plăcii terasei, în care să fie prevăzute informații de genul: a) la placa nr. 1 din plan se va mări înclinarea de 0,02 cm prin turnarea stratului de beton deasupra; se va reduce dozajul cimentului la 200 kg pe metrul cub; b) se menține plata de plută Asko de la nr. 2 din plan redusă la 2 cm grosime (...) g) se menține betonul de șgură de 0,08 cm grosime de la nr 8 din plan, reducându-se armătura la 0,20 în ochi, iar dozajul cimentului la 200 kg pe metrul cub⁷².

Se intenționa colaborarea cu Arsenalului Armatei de pe lângă Ministerului Armatei căruia să i se pună la dispoziție materialul și să-i fie solicitat executarea în mod gratuit a obiectelor din bronz de la cripte: ușile, decorațiunile de la intrări, vasele de la piloni, inscripțiile interioare și exterioare, fierăria pentru închiderea osuarelor, rampele scărilor, fierăria decorativă de la altare, cele 35 de sicrie pentru osemintele ofițerilor identificați, care să fie puse în cripta mare⁷³.

De altfel, membrii Consiliului Diriguitor stabileau intervenții pe lângă instituții ale statului, astfel încât lucrările să evolueze mai rapid.

Contextul istoric și-a pus amprenta asupra evoluției Societății Mărăști. În anul 1940 ar fi trebuit să-și înceteze activitatea, iar patrimoniul să fie preluat de Așezământul Regina Maria pentru Cultul Eroilor, conform Monitorului Oficial 176/ 1940. Măsura a fost

---

⁷¹ *Ibidem*, Dosar 30, f. 79, septembrie 1931.

⁷² *Ibidem*, f. 96, *Proces-verbal din 6 septembrie 1932*.

⁷³ *Ibidem*.

amânată, mai ales că încă nu se realizase inaugurarea monumentului. La 12 mai 1948 autoritățile comunicau Societății să demonteze stema țării ce amintea de regalitate. Prin decizia nr. 297/ 8 iunie 1948 patrimoniul Societății a trecut în responsabilitatea Ministerului Apărării Naționale. În fapt Mausoleul a fost preluat de Minister, restul patrimoniului fiind preluat de Primăriei Mărăști⁷⁴.

În 1934 s-a inaugurat statuia de la Mărășești, în prezența Regelui⁷⁵. Planul anului 1935 viza lucrări necesare finalizării criptelor-mausoleu și a câmpului istoric⁷⁶. Sculpturile de la Mărășești sunt opera artistului Aurel Bordenache⁷⁷. Pe placa cea mare care unește cei doi piloni din spatele monumentului urmau să se monteze plăci din marmură pe care să fie inscripționate numele tuturor vitejilor identificați în bătălia din 11 iulie 1917 și ale căror oseminte de găseau depuse în osuarele de sub monument. De jur împrejurul monumentului se amenaja un parc prevăzut cu iluminat electric⁷⁸. Se dorea ca la 24 iulie 1935 „să se poată inaugura criptele și monumentul care vor fi o fală a neamului nostru⁷⁹”. Deja în februarie 1935 atenția Comitetului era îndreptată spre detalii cum ar fi dimensiunile stemei din bronz ce urma să fie montată deasupra altarului, la boltă sau dimensiunile vulturilor cu aripile deschise așezați pe cei doi piloni din fața criptelor⁸⁰. Însă cu toată mâhnirea membrilor Societății Mărăști, deși criptele-mausoleu erau gata, nici în anul 1938 nu se putuse organiza ceremonia de inaugurare a monumentului, întrucât încetaseră din viață Regina Maria și Mareșalul Alexandru Averescu⁸¹.

Ca dovadă a prețuirii față de rolul ocupat în istoria țării în criptele de la Mărăști „doarme somnul de veci și mareșalul Alexandru

---

⁷⁴ Valeria Bălescu, *op. cit.*, p. 60.

⁷⁵ *Ibidem*, Dosar 45 f. 174, 26 mai 1934.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 207, 23 ianuarie 1935.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 208v.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 219, 9 februarie 1935.

⁸¹ *Ibidem*, Dosar 42, f. 31.

Averescu, eroul național de la 1916-1918, înconjurat de ofițerii și soldații care și-au jertfit tânăra lor viață pe altarul patriei”⁸².

Concepția Mausoleului de la Mărăști este unică. Construcția a fost proiectată pe două nivele subterane. La primul nivel s-a înființat un Muzeu ce prezintă luptele din zonă, cu armament din război, fotografii, cu manechine îmbrăcate în uniforme militare românești și străine⁸³. La al doilea nivel subteran, se află cele 12 cripte-osuare unde odihnesc cei aproximativ 5342 de eroi cunoscuți și necunoscuți⁸⁴.

Filmul-documentar Mărăști – o promisiune onorată, uzând de mijloacele artistice și științifice caracteristice unui astfel de gen, evocă într-un mod elocvent semnificațiile bătăliei de la Mărăști pentru istoria românilor, precum și implicațiile Societății Mărăști și a membrilor săi pentru construirea satului după război și ridicarea mausoleului⁸⁵.

„Când auzi de Mărăști, Mărășești, Oituz, întreaga ființă se înviorează și se înalță, parcă trăim acele clipe sublime, când patimile și păcatele omenesci amuțesc, când duhurile rele fug în pustiu și rămâne numai măreția sublimului jertfei de sine, pentru Neam, Patrie, Tron și Dinastie. (...) La Mărășești oastea neamului a trăit cele mai fericite clipe de măreție și glorie. (...) Puterea morală a ostașilor a atins înălțimi mari și neînchipuite. Toți ostașii erau hotărâți a nu mai da înapoi și a muri până la unul cu arma în mână”⁸⁶.

Urmașii au înțeles valoarea de simbol a Mărăștiului pentru istoria națională și prin proiectul „Drumul de glorie al Armatei Române în Primul Război Mondial”, care urmărește introducerea în circuitul turistic a mausoleelor din Focșani, Mărășești, Soveja, Mărăști și a muzeelor din incintă s-a trecut la restaurarea, reabilitarea și consolidarea lor. Proiectul a fost demarat în anul 2009, iar inau-

---

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*, f. 5.

⁸⁴ Valeria Bălescu, *op. Cit.*, p. 51.

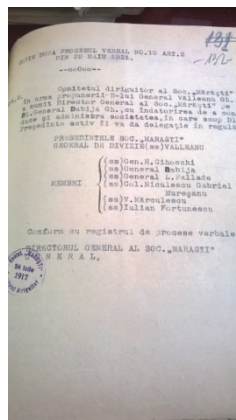
⁸⁵ Sursa: <https://www.youtube.com/watch?v=H2IX5H37mgQ>

⁸⁶ *Bătălia de la Mărășești (Amintiri de pe front)* de generalul de divizie Constantin Dragu, în „Universul”, Anul XLIX, Nr. 210, 8 august 1931, p. 1.

gurarea monumentelor s-a făcut în 2013 prin Regio – Programul Operațional Regional 2007-2013, gestionat de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice⁸⁷.

Mausoleul de la Mărăști, Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Vrancea,
<http://www.vrancea.djc.ro/ObiectiveDetalii.aspx?ID=271>

Comitetul Diriguitor al Societății Mărăști, 29 mai 1931, A.M.N., Fond Societatea Mărăști, Dosar 6, f. 132.

Mărăști, Case arse de inamic în retragere, 12 iulie 1917, Colecțiile de Stampe ale Bibliotecii Academiei Române

Generalul G.A. Dabija la inaugurarea Mausoleului de la Mărăști, iunie 1938, Colecție particulară Iulian Boțoghină.

⁸⁷ [http://www.inforegio.ro/ro/comunicate-2013-ro/565-mausoleele-m%C4%83r%C4%83%C5%9Fe%C5%9Fti-%C5%9Fi-foc%C5%9Fani,-reabilitate-cu-fonduri-europene,-prin-regio\[28.III.2016\].](http://www.inforegio.ro/ro/comunicate-2013-ro/565-mausoleele-m%C4%83r%C4%83%C5%9Fe%C5%9Fti-%C5%9Fi-foc%C5%9Fani,-reabilitate-cu-fonduri-europene,-prin-regio[28.III.2016].)

The Contribution of General G.A. Dabija in the Construction of the Mărăști Mausoleum

Abstract

This study, based mainly on documents from the Romanian National Archives, shows that honouring the Motherland and its heroes was a constant concern in G.A. Dabija's career. He was promoted to the rank of general in 1917 for his outstanding conduct during the Marasti battle. Representative for his military writing endeavours is the work *The Romanian Army During the Great War (1916-1918)*, dedicated to the memory of the soldiers fallen in the fight for national unity. Between 28 May 1931 and 1 January 1949, General Dabija was the Director of the Marasti Society whose major objective was the construction of the Marasti Mausoleum, in memory of the soldiers fallen during the Marasti battle. G.A. Dabija is a remarkable member of his generation and he received several awards for his military, diplomatic and writing work from the Royal House and the Romanian Academy.

Keywords: *General G.A. Dabija, the Marasti Mausoleum, heroes, the Romanian Army, the Great War (1916-1918).*